

Kort gjennomgang av
innholdet i ;
Tidlig intensiv opplæring
basert på anvendt
atferdsanalyse (TIOBA)

Autismetamet ved Barne og ungdomspsykiatrisk avdeling
Psykiatrisk divisjon
Helse Stavanger HF

Kjært barn har mange navn?

- TIOBA (Tidlig Intensiv Opplæring Basert på Anvendt Atferdsanalyse)
- EIBI (Early and Intensive Behavioral Intervention)
- ABA (Applied Behavior Analysis) el på norsk Anvendt Atferdsanalyse
- Def av ABA: en særskilt måte å analysere mulige årsaker, og utvikling av spesifikke atferdsmessige baserte strategier for behandling av underskuddsatferd eller overskuddsatferd (egen oversettelse)

ASF

(autismespekterforstyrrelser)

- Gjennomgripende utviklingsforstyrrelser
- Gruppe forstyrrelser som er karakterisert ved kvalitative avvik i:
  - Gjensidig sosial interaksjon
  - Kommunikasjonsmønster
  - Begrenset, stereotyp og repetetivt repertoar av interesser og aktiviteter
- Symptombilde varierer stort fra barn til barn

Viktigheten av tidlig identifisering

- Tidlig intervensjon er den beste responsen på ASF autismespekterforstyrrelse (van Tongerloo,2011)
- Jo tidligere intervensjon starter, jo større optimisme er det grunn til å ha om resultat (Howlin et al.,2009; Reichow & Wolery,2009;Rhoades et al.,2007;Sheinkopf&Siegel,1998).
- Forskning indikerer god effekt av tidlig innsats for barn med ASF og ift foreldre og barns livskvalitet (Eikeseth,2009;National Autism Center,2009;Wallace&Rogers,2010; Hansen,2007)
- Gjennom effektiv og intensiv tidlig innsats vil mange barn med ASF kunne oppnå økt funksjonsnivå innen områdene som definerer ASF, og et bedret generelt funksjonsnivå (NRC,2001;Woods & Wetherby,2003; Steiner et al.,2012)

Undersøkelse Helse Sør-Øst 2012

- Forskning beskriver symptomer som gjør det mulig å stille en reliabel diagnose innen ASF ved 2 års alder
- Diagnosealder i helseregion Sør-Øst gjennomsnittlig 46,4, mnd
- Det går i snitt 2 år fra foreldre først er bekymret til barn blir diagnostisert med ASF
- Det er stor variasjon i hvordan utredninger gjennomføres i helseregionen (sør-øst)
- Det er variasjon i hvilke anbefalinger spesialisthelsetjenesten gir i forhold til intervensjon
- Variasjon i tjenestene kan ha sammenheng med geografi

Best practice

- Nåværende beste praksis tilsier at tidlig intervensjon bør begynne så tidlig som mulig
- Være individuelt tilpasset
- Inkludere foreldre
- Være databaserte
- I dag: Intervensjonen vil avvete en diagnostisk avklaring. Dette understreker betydningen av tidlig identifisering (Barton et al.,2012)

Andre hyppige forekommende vansker

- Abnorme responser på sensoriske stimuli
- Hyperaktivitet
- Passivitet
- Søvnforstyrrelser
- Spiseforstyrrelser
- Utfordrende atferd/reguleringsvansker
- For barn med barneautisme antas det at det foreligger kognitive begrensninger i 60-70% av tilfellene

Atferdsanalyse og autisme

- Atferdsanalyse har sitt utgangspunkt i vitenskapelige studier av læring
- På 1960 tallet fattet atferdsanalytikere interessen for personer med autisme, og startet med å undersøke hvordan man kunne etablere ferdigheter hos disse personene
- Den viktigste faktoren i atferdsanalytisk tilnærming ligger i grundige analyser av barnas atferd, samt systematisk benyttelse av teknikker som for eksempel **forsterkning**, **prompting** (hjelp), **prompt-fading** (fjerning av hjelp) og **shaping** (gradvis forming av atferd), **diskriminasjon** og **generalisering**

Bear, Wolf og Risley (1968)

«Some current dimensions of Applied Behavior Analysis»

- Det personen lærer skal være anvendelig for personen selv og må være effektivt der personen oppholder seg
- Det som styrer tilrettelegging og opplæring er hva personen mestrer -hva personen faktisk vanligvis gjør
- Analyser som avdekker faktiske forhold (funksjonelle relasjoner) mellom atferd og omgivelser
- Opplæringsteknikkene må være beskrevet nøyaktig
- Begrepene man benytter må være tydelig gjort rede for slik at sannsynlighetene for misforståelser reduseres
- Effekten av opplæringen må være så stor at innsatsen og omkostningene kan godtgjøres
- At opplæringen gir varige effekter og overføring av læring til andre områder

Tidlig opplæring

- Optimale behandlings og opplæringsbetingelser bør strekke seg over 35-40 t målrettet opplæring pr uke
- Opplæringen bør foregå i barnehagen og hjemme hos foreldre
- Læringsmuligheter i løpet av en opplæringstime er vesentlig
- Greer, Yuan og Gautreaux (2005) antyder 200-300 læringsmuligheter daglig som et gjennomsnitt.
- Ved DTT bør det gjennomføres 7-12 repetisjoner pr min avhengig av forutsetninger ved barnet og ferdigheten som øves (Smith,2001)

Tidlig opplæring

- Individuelt tilpasset og skreddersøm må tilstrebes utfra hvert enkelt barn
- Mål for opplæring må ta utgangspunkt i de ferdigheter som barn på omkring samme alder mestrer i førskolealder
- Omfatte alle sider av barnets fungering og formuleres slik at gradvise endringer mot mestring kan måles (operasjonalisering)
- Variasjon av opplæringsform (DTT vs NET el IT)

Tidlig opplæring

- Generalisering
- Forskjellig miljø – sammen med flere personer – naturlige betingelser som opprettholder ferdigheten over tid – motiverende innlæring – ulike typer opplæringsmateriell for å lære ferdigheten – ulike opplæringsformer

Tidlig opplæring

- Barna må være i et miljø med andre barn – i barnehagen
- Sammen med «normale» barn – dette for å dra nytte av andre barn i opplæringen og å fremme generalisering
- Opplæringsteam bestående av 2-3 ansatte i bhg og foreldre
- Faste samarbeidsmøter (staffmøter)
- Foreldre må involveres
- Tilby veiledning på hjemmebane

Tidlig opplæring

- Hyppige evalueringer
- Øke presisjonen i målvalg
- Økt individualisering
- Fokus på fremgang og oppnåelse av små konkrete mål
- Hyppig veiledning av personale
- Evaluering av trenerferdigheter (scoring)

Tidlig opplæring

- Dokumentasjon
- Samles dokumentasjon på effekt og progresjon innen hver opplæringsøkt, og innen hvert enkelt opplæringsområde
- Organisering av personale – Styrer er en nøkkelperson

Følgende faktorer påvirker effekt

- Barnet er yngre enn 5 år ved oppstart
- Høy intensitet (best effekt ved 40 t)
- Opplæringen varer minst 2-3 år
- Foreldre gir noe opplæring hjemme (generalisering)
- Opplæringen gis i 1:1 forhold
- Opplæringen foregår i barnets naturlige miljø (hjem-bhg)
- Opplæringen gis av kvalifisert personale med god behandlingskompetanse

Eksempel på noen områder i opplæringsprogrammer:

- **Oppmerksomhet**
    - Rette oppmerksomhet mot trener
    - Sitte rolig på en stol
    - Blikkontakt under samtale
  - **Imitasjon**
    - Grov/finmotorikk
    - Munnmotorikk
    - Sekvenser
    - Bevegelse og lyd
    - Klossebygging
    - Kopiere tegninger
    - Jevnaldrende i lek
  - **Reseptivt språk**
  - **Følge instruksjoner**
    - Identifisere
- Objekter/bilder/personer/verb/eiendeler/lyder
- * **Ekspressivt språk**
    - imitere lyder og ord/ to ords og tre ords
    - Be om ting
    - Navngir objekt/bilde/personer/verb/funksjoner av objekt/eiendeler/kroppsdeler/kroppsdeler funksjon/steder/følelser/pronomen
    - Svarer på sosiale spørsmål/hv spørsmål/når spørsmål
    - Beskriver bilder med setninger/obj som er synlig/ funksjoner av rom
  - * **Skoleferdigheter**
    - Matching: objekter/bilder/farger/former/tall/ ikke-identiske ord/bokstaver
    - Identifisere farger/former/bokstaver/tall/ skrevet navn
    - Telle/mengde
- Lime/klippe/tegne/fargelegge

Eksempel på opplæringsområder ift reseptivt språk

Peke ut kroppsdeler

- Nese =
- Mage =
- Hode =
- Rygg =
- Munn =
- Panne =
- Hals =
- Øyenvipp =
- Pekefinger =
- Tommeltott =
- Hår =
- Øyenbryn =
- Tann =

Peke ut objekter i ett rom

- Bord =
- Stol =
- Vegg =
- Gardiner =
- Gulv =
- Tak =
- Bilde på veggen =
- Tak =
- Lysbryter =
- Hylle =
- Dørhåndtak =
- krukke til blomster =
- Ovn =

Eksempel på opplæringsområder inne **reseptivt språk**

Peke ut handlinger (bilder)

- Male =
- Bygge =
- Dusje =
- Helle =
- Vaske =
- Stå =
- Pakke =
- Sitte=

Peke ut funksjoner

- Det vi leser i:
- Det vi skriver med =
- Det vi skjærer med =
- Det vi klipper med =
- Det vi visker med =
- Det vi limer med =
- Det vi kjører med =
- Det vi bygger med =
- Det vi spiser med =

Hva skjer lokalt, regionalt, nasjonalt ift TIOBA?

- **Lokalt :** De fleste Autismeteam kan tilby veiledning innen denne metoden uten at vi er sikre på om det tilfredsstillter kriteriene til å være en «TIOBA sak» (Helse Stavanger HF, Helse Fonna, Helse Bergen og Helse Førde) **Noen kommuner** i vår region kan tilby denne metoden ift barn med autisme, uten at vi er sikre på at disse tilfredsstillter kriteriene for at det er en «TIOBA-sak»
- **Regionalt :** Helse Bergen har på oppdrag fra Helse Vest et Regionalt Fagmiljø Autisme hvor ett av tyngdepunktene er tidlig identifisering og **tidlig intervensjon**. Det er opprettet ei regional kompetansegruppe for TIOBA i Helse Vest. Disse er representert ved Helse Stavanger, Helse Fonna, Helse Bergen og Helse Førde.
- **Nasjonalt:** Opprettet ei flerregional arbeidsgruppe hvor hvert regionale helseforetak er representert med en representant, og hvor det arrangeres samlinger for å utarbeide materiell, og fremme behovet for TIOBA ift små barn med autisme. Arbeidsgruppen har ikke mandat fra for eksempel direktorat el departement.
- **Foreløpig resultat:** Utarbeidelse av sjekklister for å kartlegge om det er TIOBA man faktisk tilbyr i saker, og arrangementer av konferanser på nasjonalt nivå knyttet til denne metoden ift barn og unge med autisme (for eksempel kurs med Dr. Justin Leaf, i Stjørdal , 05.02.14)

TIOBA ift barn med psykisk utviklingshemming

- Eldevik, Jahr, Eikeseth, Hastings & Hughes (2010) Cognitive and Adaptive Behavior Outcomes of Behavioral Intervention for Young Children With Intellectual Disability. *Behavior Modification*, 34, 16-34.
- Eikeseth & Eldevik, *Randomized Controlled Trial of Early Intensive Behavioral Intervention (EIBI) for Young Children with Intellectual Disability*

Litteratur-tips

Effektstudier

- Løvaas (1987)
- Jacobson, Mulick & Green (1998)
- Luiselli & Sisson (2000)
- Smith, Groen & Wynn (2000)
- Howard, Sparkman, Cohen, Green & Stanislaw (2005)
- Sallows & Graupner (2005)
- Cohen, Amerine-Dickens & Smith (2006)
- Eikeseth, Smith, Eldevik & Jahr (2007)
- Eldevik, Hastings, Jahr & Hughes (2011)